

08 පරිච්ඡේදය
මුදල් හා වාණිජ බැංකුකරණය

ශිරාන්ත හීංකෙන්ද¹, සමාධි අභිශේකා කරුණාරත්න² සහ දිනුක චතුරංග³
¹shiran@sjp.ac.lk; ²samadhiabhisheka@sjp.ac.lk; ³dinukac668@gmail.com

ප්‍රවේශය

මෙම ලිපියෙහි අරමුණ වන්නේ මුදල් හා වාණිජ බැංකු සම්බන්ධ සංකල්ප පිළිබඳ අවබෝධයක් ලබා දීමයි. ඒ අනුව මෙම ලිපිය මගින් මුදල් සැපයුමේ විකාශය මුදල් ඉල්ලුම හා ඒ ආශ්‍රිත සංකල්ප සහ මුදල් සැපයුම හා ඒ ආශ්‍රිත සංකල්ප පිළිබඳ පැහැදිලි කර ඇත. එසේම ශ්‍රී ලංකාව ආශ්‍රිතව මුදල් සැපයුම පිළිබඳ සංකල්පීයමය පැහැදිලි කිරීමක් ද සිදු කර ඇත. එමෙන්ම වාණිජ බැංකුකරණය හා එහි ක්‍රියාකාරීත්වය පිළිබඳව ද මෙම ලිපිය හරහා පැහැදිලි කර ඇත. ඒ අනුව මෙම ලිපිය පරිශීලනය කිරීම මගින් ශ්‍රී ලංකාව ආශ්‍රිතව මුදල් සැපයුම හා වාණිජ බැංකු පද්ධතිය හා එහි ක්‍රියාකාරීත්වය පිළිබඳ පුළුල් අවබෝධයක් ලබා ගත හැකි වනු ඇත.

8.1 මුදල් හා එහි විකාශය

දෛනික ජීවිතයේ මිනිසුන් අසීමිත වුවමනා සපුරා ගැනීම සඳහා භාණ්ඩ හා සේවා යොදා ගනී. මෙකී භාණ්ඩ හා සේවා මිලදී ගැනීම සඳහා පුද්ගලයන්ට මුදල් අවශ්‍ය වේ. අතීතයේ දී පුද්ගලයන්ගේ අවශ්‍යතා මෙන්ම වුවමනාද ඉතා සරල විය. එබැවින් එකී අවශ්‍යතා හා වුවමනා සපුරා ගැනීමට අවශ්‍ය භාණ්ඩ තමා විසින්ම නිපදවා ගැනීමට යොමු විය. එහි දී සෘජු නිෂ්පාදනය මත පදනම් වූ ස්වයංපෝෂිත අර්ථ ක්‍රමයක් දැක ගත හැකි විය. නමුත් කල්යාණම, පුද්ගල අවශ්‍යතා හා වුවමනා ක්‍රමයෙන් සංකීර්ණ වීම ආරම්භ විය. එහි දී පුද්ගලයන්ට ස්වකීය අවශ්‍යතා හා වුවමනා තෘප්ත කිරීමට අවශ්‍ය සියලුම භාණ්ඩ නිෂ්පාදනය කිරීම අපහසු විය. එබැවින් පුද්ගලයන් විසින් තමාට වඩාත් හොඳින් සහ වඩාත් පහසුවෙන් නිෂ්පාදනය කළ හැකි භාණ්ඩය (විශේෂ ප්‍රාගුණ්‍ය) තෝරා ගෙන නිෂ්පාදනය කිරීම ආරම්භ කරන ලදී. එලෙස නිපදවන භාණ්ඩයෙහි අතිරික්තය අනෙකුත් පුද්ගලයන් සමඟ හුවමාරු කර ගනිමින් තමාගේ අනෙකුත් අවශ්‍යතා සපුරා ගැනීමට පුද්ගලයන් යොමු විය. මෙම ක්‍රමය **බාටර් ක්‍රමය** නැතහොත් **හුවමාරු ක්‍රමය** (හුවමාරු අර්ථ ක්‍රමයක්) ලෙස හැඳින්විය. නමුත් කල්යාණම මෙම හුවමාරු අර්ථ ක්‍රමයේ පැවති විවිධ දුර්වලතා හේතුවෙන් ගණුදෙනු නිසි පරිදි සිදු කරගෙන යාම අපහසු වූ අතර, එම ක්‍රමය බිඳ වැටීම සිදු විය. බාටර් ක්‍රමයේ පැවති දුර්වලතා පහත පරිදි දැක්විය හැකිය.

- වුවමනා පිළිබඳ ද්වික සමපාතයක් නොමැති වීම.
සාර්ථක භාණ්ඩ ගනුදෙනුවක් සඳහා දෙපාර්ශවයේම තෘප්තිය අත්‍යවශ්‍ය වේ. එයින් අදහස් වන්නේ යම් භාණ්ඩයක් හුවමාරු කර ගැනීමටනම්, එම හුවමාරුවට සම්බන්ධවන දෙපාර්ශවයේ වුවමනා අන්‍යෝන්‍ය වශයෙන් ගැලපිය යුතු බවයි. නිදසුනක් වශයෙන් පුද්ගලයෙකු සතුව වලං ඇති අතර ඔහුට එය සහල් සමඟ හුවමාරු කර ගැනීමට අවශ්‍ය වේ. පළමුවෙන්ම ඒ සඳහා සහල් හිමි පුද්ගලයෙකු සෙවීමට සිදුවන අතර දෙවනුව ඔහු එම හුවමාරුවට සඳහා කැමති විය යුතුය. නමුත් මෙම ක්‍රියාවලිය සඳහා සාමාන්‍යයෙන් දිගු කාලයක් ගත වන අතර දැඩි ප්‍රයත්නයක් දැරීමට සිදුවන බැවින් මෙම ක්‍රමය සාර්ථක වූයේ නැත.

- ඇතැම් භාණ්ඩ කුඩා කොටස්වලට බෙදීමේ නොහැකියාව.
මෙම ක්‍රමය තුළ දී ඇතැම් භාණ්ඩ කුඩා කොටස්වලට බෙදීමේ දී ගැටලු පැන නැගුණි. නිදසුනක් ලෙස ගවයෙක් ලබා දීමේදී කොටස්වලට බෙදීමේ නොහැකියාව හේතුවෙන් ගණුදෙනුව සිදු කිරීමට නොහැකි වේ.
- ගබඩා කර තබා ගැනීමේ අපහසුතාවය
මෙයින් අදහස්වනුයේ පුද්ගලයන්ට භාණ්ඩවල වටිනාකම ගබඩා කළ නොහැක වීමයි. මක්නිසාද යත් ගබඩා කිරීමේදී බොහෝ භාණ්ඩ දිරාපත් වීම හෝ ප්‍රයෝජනයට ගත නොහැකි තත්වයට පත් වීමයි. උදාහරණයක් ලෙස තිරිඟු, සහල්, සීනි ආදිය දිගු කාලයක් ගබඩා කළ නොහැක. එබැවින් මෙවැනි කල්තබා ගත නොහැකි ද්‍රව්‍ය හිමි පුද්ගලයන් අපහසුතාවයන්ට මුහුණපාන ලදී.
- හුවමාරුව සඳහා එකඟවීමට විශාල කාලයක් ගත වීම (ණය දීම සහ ණය ගැනීමේදී අපහසුතා)
- ප්‍රවාහන අපහසුතා
- වටිනාකම මැනීමේ අපහසුතාව

බාටර් ක්‍රමයේ පැවතිය දුර්වලතා හේතුවෙන් පසු කාලීනව භාණ්ඩ මුදල් භාවිතයට පැමිණියේය. එහි දී ඇතැම් පොදුවේ පිළිගත් භාණ්ඩ කිහිපයක් මුදල්වල කාර්යය ඉටු කරන ලදී. ඒ අනුව **භාණ්ඩ මුදල්** යනු මුදල් ලෙස ක්‍රියා කරන ආර්ථික වස්තුවකි. අතීතයේ දී භාණ්ඩ මුදල් ලෙස කොකෝවා, බෝංචි, තේ, දුම්කොළ, ලුණු සහ මුහුදු කටු භාවිතා කරන ලදී.

භාණ්ඩ මුදල්වලින් පසුව **ලෝහමය මුදල්** භාවිතය ඇරඹිණි. සමාජයන් සහ ආර්ථිකයන් පරිණාමය වීමත් සමඟ ඔවුන්ගේ වෙළෙඳාම සහ ගනුදෙනු සඳහා පහසුකම් සැලසීමට වඩා හොඳ මාර්ග සොයා ගන්නා ලදී. එහි දී භාණ්ඩ මුදල් වෙනුවට රන් රිදී තඹ වැනි ලෝහ භාවිතා විය. ලෝහමය මුදල් පසුව ප්‍රමිතිගත කර කාසි ආකාරයෙන් සහතික කරන ලදී. කාසි ආකාරයෙන් ලෝහ මුදල් වෙත මාරුවීම හරහා එක් එක් කාසි වර්ගයට අදාලව අගයන් තීරණය කරන ලදී. කාසි රැගෙන යාම පහසු වීම හේතුවෙන් පුද්ගලයන්ගේ ගෙවීම් පහසු විය.

ඉන් අනතුරුව **කඩදාසි මුදල්** වෙත මාරුවීම ඇරඹිණි. දශක ගණනාවක් කඩදාසි මුදල් භාවිතා කිරීමෙන් අනතුරුව ලෝකයේ තාක්ෂණික දියුණුවත් සමඟ **විද්‍යුත් මුදල්** භාවිතය ඇරඹිණි. භාවිතයේ පහසුව සහ කාර්යක්ෂම භාවය හේතුවෙන් වර්තමානයේ විද්‍යුත් මුදල් භාවිතය ලොව පුරා ඉතා සීඝ්‍රයෙන් ව්‍යාප්ත වී ඇත.

8.1.1 හොඳ මුදලක පැවතිය යුතු ලක්ෂණ

වර්තමානය වන විට භාණ්ඩ හා සේවා හුවමාරු කිරීමේ දී ගෙවීම් මාධ්‍යයක් වශයෙන් පොදුවේ පිළිගන්නා ඕනෑම දෙයක් මුදල් වශයෙන් පිළිගනී. ඒ අනුව හොඳ මුදලක පැවතිය යුතු ලක්ෂණ කිහිපයකි.

- පොදු පිළිගැනීමක් පැවතීම
- සමජාතීය බව
- කල්පැවැත්ම
- පහසුවෙන් එහා මෙහා ගෙන යාමට හැකි වීම
- කුඩා කොටස්වලට බෙදිය හැකි වීම
- සුලබ හෝ දුලබ හෝ නොවීම
- නීත්‍යානුකූල වලංගුභාවය
- වටිනාකම ස්ථාවරව පැවතීම

- පහසුවෙන් හඳුනාගත හැකි වීම
- අනුකරණය කළ නොහැකි වීම

8.1.2 මුදලේ කාර්යයන්

මෙසේ අර්ථ නිරූපණය කරන ලද සහ උක්ත සඳහන් ලක්ෂණවලින් සමන්විතවන මුදලක් මගින් අපේක්ෂිත ප්‍රධාන කාර්යයන් හතරකි. එනම්,

1. විනිමය (ගෙවීම්) මාධ්‍යයක් වශයෙන් කටයුතු කිරීම
 මෙයින් අදහස් වනුයේ ගනුදෙනුවක් සිදු කිරීමේ දී එනම්, භාණ්ඩ හෝ සේවා හෝ නිෂ්පාදන සාධක හුවමාරු කිරීමේ දී මුදල් අතරමැදියෙකු ලෙස කටයුතු කිරීමයි.
2. වටිනාකමේ සන්නිධියක් ලෙස කටයුතු කිරීම
 මින් අදහස් වනුයේ කිසිදු අවධානමකින් හෝ අපහසුතාවයකින් තොරව පුද්ගලයන්ට ස්වකීය අනාගත අවශ්‍යතා සඳහා වටිනාකම රැස් කර තබා ගැනීම සඳහා මුදල් යොදා ගත හැකි වීමයි. මුදල් පූර්ණ ද්‍රවශීල වත්කමක් වන බැවින් වටිනාකම රැස් කර තබා ගැනීමට මුදල් යොදාගත හැකි වේ. මුදලේ ක්‍රය ශක්තිය ස්ථාවර මට්ටමක පැවතීම මෙය වඩාත් පහසු හා කාර්යක්ෂම කරනු ලැබේ.
3. ගිණුම් ඒකකයක් ලෙස කටයුතු කිරීම
 සෑම භාණ්ඩයකම, සේවාවකම හෝ වත්කම්වල වටිනාකම් අතර වෙනස හඳුනාගත හැකි වීම හා හුවමාරු ක්‍රියාවලිය කාර්යක්ෂමව කිරීමට හැකියාව ලැබීම ගිණුම් ඒකකයක් ලෙස කටයුතු කිරීම යන්නෙන් අදහස් වේ.
4. විලම්බිත ගෙවුම් මාධ්‍යයක් වශයෙන් කටයුතු කිරීම
 මෙයින් අදහස් වනුයේ කල් පසුවී සිදු කරන ගෙවීම් කාර්යක්ෂමව සිදු කිරීමට මුදල් යොදා ගත හැකි වීමයි.

8.1.3 වර්තමානයේ භාවිතාවන මුදල් වර්ග

වර්තමානයේ දී භාවිතාවන මුදල් වර්ග කිහිපයකි. එනම්,

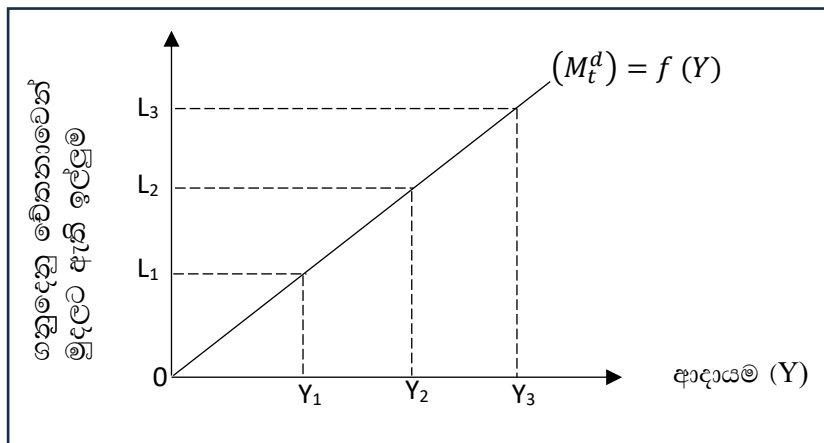
- ව්‍යවහාර මුදල්
 මෙය කිසියම් වටිනාකමක් නියෝජනය කිරීම සඳහා මූල්‍ය අධිකාරිය විසින් නිකුත් කරනු ලබන කාසි හා නෝට්ටු වලින් සමන්විත වේ. නමුත් මෙහි නෛසර්ගික වටිනාකමක් අන්තර්ගත නොවේ. ව්‍යවහාර මුදල් භාවිතා කරමින් රට තුළ ඕනෑම ආකාරයක ගනුදෙනුවක් සිදු කිරීමට හැකියාව පවතී. ව්‍යවහාර මුදල් ඉහළ ද්‍රවශීලතාවයකින් යුතු වේ.
- බැංකු මුදල්
 ඉල්ලුම් තැන්පතුවල ඇති මුදල් ශේෂය බැංකු මුදල් වශයෙන් හඳුන්වයි. මේවා වෙක්පත් ලිවීම මගින් ප්‍රයෝජනයට ගත හැකි අතර ඉහළ ද්‍රවශීලතාවයකින් යුක්ත වේ.
- ආසන්න මුදල්
 හුවමාරු මාධ්‍යයක් ලෙස ක්‍රියා නොකරන එහෙත් වටිනාකමේ සන්නිධියක් ලෙස කටයුතු කරනු ලබන වත්කම් මෙයට අයත් වේ. ආසන්න මුදල් ද ඉහළ ද්‍රවශීලතාවයකින් යුක්ත වේ.
- මුදල් ආදේශක
 වටිනාකමේ සන්නිධියක් ලෙස ක්‍රියා නොකරන නමුත් තාවකාලිකව හුවමාරු මාධ්‍යයක් වශයෙන් කටයුතු කරන උපකරණ මෙයට අයත් වේ.

8.2 මුදල් ඉල්ලුම හා ඒ ආශ්‍රිත සංකල්ප

මුදල් ඉල්ලුම නැතහොත් ද්‍රවශීලතාවරණය යනුවෙන් අදහස් වනුයේ යම් කිසි අවස්ථාවකදී මුදල්, මුදල් වශයෙන් ළඟ තබා ගැනීමට පුද්ගලයන් දක්වන කැමැත්තයි. මෙලෙස මුදලට ඉල්ලුමක් ඇති වීමට බලපාන ප්‍රධාන හේතු තුනකි.

8.2.1 ගනුදෙනු චේතනාව

පුද්ගලයන්ට ස්වකීය දෛනික ජීවිතයේ ගනුදෙනු කිරීමේ අරමුණ සඳහා මුදල් ශේෂ ළඟ තබා ගැනීම ගනුදෙනු චේතනාවෙන් මුදලට ඇති ඉල්ලුම ලෙස හැඳින්වේ. මෙහි දී පුද්ගලයන් ආදායම් උපයන කාලයත් වියදම් සිදු කරන කාලයත් අතර යම් කිසි කාල පරාසයක් පවතින බැවින් එකී කාල පරාසය තුළ ඇතිවන ගනුදෙනු සුමටව සිදු කිරීම සඳහා පුද්ගලයන් මුදල් ළඟ තබා ගනී. ගනුදෙනු චේතනාවෙන් මුදලට ඇති ඉල්ලුම තීරණය කරන ප්‍රධාන සාධකය පුද්ගල ආදායම වේ. ඒ අනුව ගනුදෙනු චේතනාවෙන් මුදලට ඇති ඉල්ලුම සහ ආදායම අතර අනුලෝම සම්බන්ධයක් පවතී. මෙම තත්ත්වය පහත පරිදි රූප සටහනක් මගින් පැහැදිලි කළ හැකිය.

8.1 රූපය: ගනුදෙනු චේතනාවෙන් මුදලට ඇති ඉල්ලුම සහ ආදායම අතර සම්බන්ධය

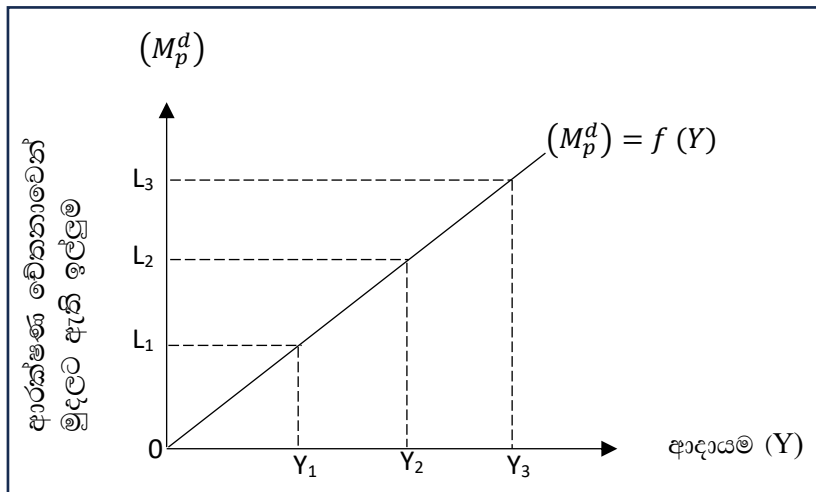
පුද්ගලයන්ගේ ආදායම ඉහළ යන විට ගනුදෙනු චේතනාවෙන් ළඟ තබා ගන්නා මුදල් ශේෂ ඉහළ යන අතර ආදායම පහළ යන විට ගනුදෙනු චේතනාවෙන් ළඟ තබා ගන්නා මුදල් ශේෂ පහළ යයි. ගනුදෙනු චේතනාවෙන් මුදලට ඇති ඉල්ලුම තීරණය වීමේ දී ආදායමට අමතරව පොළී අනුපාතිකය, මිල මට්ටම, මූල්‍ය වෙළෙඳපොළ නව්‍යතා හා ආයතනික සාධක බලපානු ලැබේ.

8.2.2 ආරක්ෂණ චේතනාව

සැලසුම් කළ නොහැකි අනපේක්ෂිතව ඇතිවන වියදම් ඉතා කාර්යක්ෂමව පියවා ගැනීම සඳහා පුද්ගලයන් විසින් මුදල් ශේෂ ළඟ තබා ගැනීම ආරක්ෂණ චේතනාවෙන් මුදලට ඇති ඉල්ලුම ලෙස හැඳින් වේ.

මෙවැනි සැලසුම් කළ නොහැකි අනපේක්ෂිතව ඇතිවන වියදම් ලෙස හදිසි අනතුරු, ලෙඩ රෝග වැනි අවස්ථා දැක්විය හැක. මෙවැනි අවස්ථාවල භාවිතා කිරීම සඳහා මුදල් ළඟ තබා ගැනීම ආරක්ෂණ චේතනාවෙන් මුදලට ඇති ඉල්ලුම වේ. ආදායම සහ ආරක්ෂණ චේතනාවෙන් මුදලට ඇති ඉල්ලුම අතර අනුලෝම සම්බන්ධයක් පවතී. පුද්ගලයන්ගේ ආදායම ඉහළ යන විට ආරක්ෂණ චේතනාවෙන් ළඟ තබා ගන්නා මුදල් ප්‍රමාණය ඉහළ

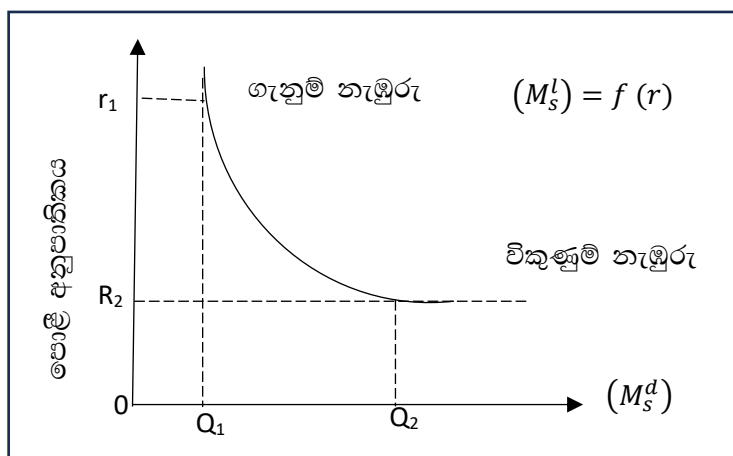
යන අතර, පුද්ගලයන්ගේ ආදායම පහළ යන විට ආරක්ෂණ චේතනාවෙන් ළඟ තබා ගන්නා මුදල් ප්‍රමාණය පහළ යයි. එය පහත පරිදි රූප සටහනකින් දැක්විය හැක.

8.2 රූපය: ආරක්ෂණ චේතනාවෙන් මුදලට ඇති ඉල්ලුම සහ ආදායම අතර සම්බන්ධය

8.2.3 සමපේක්ෂණ චේතනාව

අනාගතයේ ලාභ ලැබීමේ අරමුණින් මුදලට ඇති ඉල්ලුම, සමපේක්ෂණ චේතනාවෙන් මුදලට ඇති ඉල්ලුම ලෙස හැඳින්වේ. මෙහි දී පිළිනපත්වල ආයෝජනය කිරීමෙන් හෝ වත්කම් ලෙස මුදල් ශේෂ ළඟ තබා ගැනීම හරහා අනාගතයේ ලාභ ලැබීම සඳහා මුදල් ඉල්ලුම් කරයි. පුද්ගලයන් අනාගතයේ ලාභ ඉපැයීම සඳහා මුදල් ළඟ තබා ගැනීමේ දී මුදල් වශයෙන් ළඟ තබා ගන්නේ ද නැතිනම් පිළිනපත් ලෙස තබා ගන්නේද යන්න තීරණය කිරීම පොළී අනුපාතය මත සිදු කරයි. ඒ අනුව පොළී අනුපාතිකය සහ සමපේක්ෂණ චේතනාවෙන් මුදලට ඇති ඉල්ලුම අතර ප්‍රතිලෝම සම්බන්ධයක් පවතී. පහත රූප සටහන ආශ්‍රයෙන් එම තත්ත්වය පැහැදිලි කළ හැකිය.

8.3 රූපය: සමපේක්ෂණ චේතනාවෙන් මුදලට ඇති ඉල්ලුම සහ පොළී අනුපාතය අතර සම්බන්ධය

මේ අනුව පොළී අනුපාතිකය ඉහළ යන විට සමපේක්ෂණ චේතනාවෙන් මුදලට ඇති ඉල්ලුම පහළ යන අතර පොළී අනුපාතිකය පහළ යන විට සමපේක්ෂණ චේතනාවෙන් මුදලට ඇති ඉල්ලුම ඉහළ යයි. එසේම පොළී අනුපාතිකය සහ පිළිනපත්වල මිල අතර ප්‍රතිලෝම සම්බන්ධයක් පවතී.

8.2.4 මුදලට ඇති ඉල්ලුම තීරනය කරන සාධක

- මූර්ත ආදායම
මූර්ත ආදායම හා මුදල් ඉල්ලුම අතර අනුලෝම සම්බන්ධතාවයක් දැකගත හැකිය. එනම් මූර්ත ආදායම ඉහළ යනවිට මුදල් ඉල්ලුම ඉහළ යන අතර මූර්ත ආදායම පහළ යනවිට මුදල් ඉල්ලුම පහළ යයි.
- පොළී අනුපාතිකය
පොළී අනුපාතිකය සහ මුදල් ඉල්ලුම අතර ප්‍රතිලෝම සම්බන්ධතාවයක් පවතී. මෙහි දී පොළී අනුපාතිකය ඉහළ යනවිට මුදල් ඉල්ලුම පහළ යන අතර පොළී අනුපාතිකය පහළ යනවිට මුදල් ඉල්ලුම ඉහළ යයි.
- මිල මට්ටම
මිල මට්ටම සහ මුදල් ඉල්ලුම අතර අනුලෝම සම්බන්ධයක් පවතී. මිල මට්ටම ඉහළ යනවිට මුදල් ඉල්ලුම ඉහළ යයි.
- අනාගත අපේක්ෂණය
අනාගතයේ දී ඉහළ උද්ධමනයක් ඇති වේ යැයි අපේක්ෂා කරන අවස්ථාවන්හි දී වර්තමානයේදී භාණ්ඩ හා සේවා මිලදී ගැනීමට වැඩි වශයෙන් යොමුවන බැවින් ළඟ තබා ගන්නා මුදල් ප්‍රමාණය වැඩි වේ. එසේම අනාගතයේ දී පිළිණපත්වන මිල ඉහළ යැතැයි අපේක්ෂා කරන අවස්ථාවලදී වර්තමානයේදී වැඩි වශයෙන් පිළිණපත් මිලදී ගන්නා බැවින් ළඟ තබා ගන්නා මුදල් ශේෂ අඩු වේ.
- ආයතනික සාධක
ආයතනික සාධක යනුවෙන් පැහැදිලි කරනුයේ පුද්ගලයෙකුට ආදායම් ලැබෙන වාර දෙකක් අතර කාල පරාසයි. අවම කාල පරාසයක් තුළ පුද්ගලයන්ට ආදායම් ලැබෙන විට මුදල් ඉල්ලුම පහළ යන අතර ආදායම් ලැබෙන කාල පරාසය දීර්ඝ වන විට ළඟ තබා ගන්නා මුදල් ප්‍රමාණය ඉහළ යයි.
- මූල්‍ය වෙළෙඳපොළ නව්‍යතා
මූල්‍ය වෙළෙඳපොළ නව්‍යතා වැඩි දියුණුවන විට පුද්ගලයන් ළඟ තබා ගන්නා මුදල් ප්‍රමාණය පහළ යයි.

8.3 මුදල් සැපයුම හා ඒ ආශ්‍රිත සංකල්ප

කිසියම් නිශ්චිත අවස්ථාවක දී මහජනතාව අතර සංසරණයවන මුදල් තොගය මුදල් සැපයුම හෙවත් මූල්‍ය සමස්තය වශයෙන් හඳුන්වයි. රටක මූල්‍ය සමස්තය නිර්වචනය කිරීමට යොදා ගන්නා නිර්වචන කාලයත් සමඟ වෙනස් වේ. ඒ සඳහා බලපාන ප්‍රධාන සාධක දෙකකි. එනම් රටක මූල්‍ය ව්‍යුහයේ ඇතිවන වෙනස්කම් සහ මුදල් ලෙස සැලකිය හැකි පූර්ණ ද්‍රවශීලතාවෙන් යුත් වත්කම්වල ඇතිවන වෙනස්කම්ය.

8.3.1 ශ්‍රී ලංකාවේ මුදල් සැපයුම පිළිබඳව ඉදිරිපත් වී ඇති නිර්වචන

පටු මුදල් සැපයුම (M_1)

මහජනයා වෙතැති ව්‍යවහාර මුදල් සහ වාණිජ බැංකුවල පවත්වාගෙන යනු ලබන මහජනයා සතු ඉල්ලුම් තැන්පතුවලින් සමන්විත වේ.

$$M_1 = C_p + DD_p$$

(M_1) - පටු මුදල් සැපයුම

(C_p) - මහජනයා සතු ව්‍යවහාර මුදල

(DD_p) - මහජනයා සතු වාණිජ බැංකුවල ඇති ඉල්ලුම් තැන්පතු

පුළුල් මුදල් සැපයුම (M_2)

පටු මුදල් සැපයුම (M_1) සහ මහජනයා සතු වාණිජ බැංකු වෙතැති කාලීන සහ ඉතිරි කිරීමේ තැන්පතු (TSD_{cp}) ඇතුළත් වේ.

$$M_2 = M_1 + TSD_{cp}$$

(M_2) - පුළුල් මුදල් සැපයුම

(M_1) - පටු මුදල් සැපයුම

(TSD_{cp}) - මහජනයා සතු වාණිජ බැංකු වෙතැති කාලීන සහ ඉතිරි කිරීමේ තැන්පතු

ඒකාබද්ධ පුළුල් මුදල් සැපයුම (M_2b)

පුළුල් මුදල් සැපයුමට (M_2) අනේවාසික විදේශ ව්‍යවහාර මුදල් ගිණුම්වල ඇති කාලීන හා ඉතුරුම් තැන්පතු ප්‍රමාණයෙන් 50%ක් හා විදේශ ව්‍යවහාර මුදල් බැංකු ඒකකවල ඇති නේවාසිකයන් සතු කාලීන හා ඉතුරුම් තැන්පතු ප්‍රමාණය එකතු වීමෙන් ඒකාබද්ධ පුළුල් මුදල් සැපයුම (M_{2b}) නිර්මාණය වේ.

$$M_{2b} = M_2 + TSD_{NRFC} + RD_{FCBU}$$

(TSD_{NRFC}) - අනේවාසික විදේශ ව්‍යවහාර මුදල් ගිණුම්වල ඇති කාලීන හා ඉතුරුම් තැන්පතු ප්‍රමාණයෙන් 50%

(RD_{FCBU}) - විදේශ ව්‍යවහාර මුදල් බැංකු ඒකකවල ඇති නේවාසිකයන් සතු කාලීන හා ඉතුරුම් තැන්පතු

මූල්‍ය සමස්තය (M_4)

ඒකාබද්ධ පුළුල් මුදල් සැපයුමට (M_{2b}) බලපත්‍ර ලාභී විශේෂිත බැංකුවල ඇති මහජනතාව සතු ඉතුරුම් හා කාලීන තැන්පතු සහ ලියාපදිංචි මූල්‍ය සමාගම්වල ඇති මහජනතාව සතු ඉතුරුම් හා කාලීන තැන්පතුවලින් මෙය සමන්විත වේ.

$$M_4 = M_{2b} + LSB + REC$$

(M_4) - පුළුල් මුදල් සැපයුම

(M_{2b}) - ඒකාබද්ධ පුළුල් මුදල් සැපයුම

(LSB) - මහජනයා සතු ඉතුරුම් හා ස්ථාවර තැන්පතු

(REC) - ලියාපදිංචි මූල්‍ය සමාගම්වල ඇති මහජනතාව සතු ඉතුරුම් හා ස්ථාවර තැන්පතු

8.3.2 මුදල් සැපයුම තීරණය කරන සාධක

- බැංකු ක්‍රමය සතු ශුද්ධ දේශීය වත්කම්
බැංකු මගින් රජයට ලබා දෙන ශුද්ධ ණය හා වාණිජ බැංකු විසින් පෞද්ගලික අංශයට දෙන ලද ණයවලින් බැංකු ක්‍රමය සතු ශුද්ධ දේශීය වත්කම් සමන්විත වේ.
- බැංකු ක්‍රමය සතු ශුද්ධ විදේශීය වත්කම්
මහ බැංකුව සහ වාණිජ බැංකු සතු විදේශ වත්කම් හා වගකීම් අතර වෙනස බැංකු ක්‍රමය සතු ශුද්ධ විදේශ වත්කම් වේ. මහ බැංකුව සතු ශුද්ධ විදේශ වත්කම් ලෙස මහ බැංකුව සතු විදේශ මුදල්, විදේශ රටවල සුරැකුම්පත්වල මහ බැංකුව කර ඇති ආයෝජන, මහ බැංකුව නමින් පවත්වාගෙන යන විශේෂ ගැනුම් හිමිකම් ^{෦෦}දැක්විය හැක. එසේම මහ බැංකුව සතු විදේශ වගකීම් යටතට මහ බැංකුව විදේශ රටවලින් ලබා ගෙන ඇති ණය සහ අන්තර්ජාතික ආයතන හා විදේශ බැංකු මහ බැංකුවේ තැන්පත් කර ඇති මුදල් අයත් වේ.

වාණිජ බැංකු සතු විදේශ වත්කම් ලෙස, විදේශ බැංකුවලට සපයා ඇති ණය සහ ආධාර, වට්ටම් කළ බිල්පත්, වාණිජ බැංකු සතු විදේශ මුදල් සහ වාණිජ බැංකුවලට අයත් විදේශ ශාඛාවල ඇති මුදල් දැක්විය හැක. එසේම වාණිජ බැංකු සතු විදේශ වගකීම් යටතට වාණිජ බැංකු විසින් විදේශ බැංකුවලින් ලබා ගෙන ඇති ණය සහ විදේශීය බැංකු දේශීය බැංකුවල පවත්වා ගෙන යන තැන්පතු අයත් වේ.

- අනෙකුත් ශුද්ධ වත්කම්
බැංකු ක්‍රමය සතු අනෙකුත් ශුද්ධ වත්කම් ලෙස දක්වනුයේ උක්ත සඳහන් කරන ලද දේශීය සහ විදේශීය වත්කම්වලට අයත් නොවන බැංකු ක්‍රමයේ වත්කම් හා වගකීම් අතර වෙනසයි.

සලකා බලනු ලබන රටක සමස්ත මුදල් සැපයුමට පදනම සපයන මහ බැංකුව සතු මූල්‍ය වගකීම් පදනම් මුදල් ලෙස හැඳින්වේ. පදනම් මුදල් අධිබලාති මුදල්, සංචිත මුදල් යන නම්වලින් ද හැඳින්වේ. ඒ අනුව රටක මුදල් සැපයුම පදනම් මුදල් මෙන් කීප ගුණයකි. පදනම් මුදල් මහජනයා සතු ව්‍යවහාර මුදල් (Cp) වාණිජ බැංකු සතු ව්‍යවහාර මුදල් (C_CB), වාණිජ බැංකු විසින් මහ බැංකුවේ පවත්වා ගෙන යන තැන්පතු (RR), රාජ්‍ය නියෝජිත ආයතන මහ බැංකුවේ පවත්වා ගෙන යනු ලබන තැන්පතු (D_OI), යන සංරචක වලින් සමන්විත වේ.

8.3.3 මහ බැංකු ශේෂ පත්‍රය

වගකීම්	වත්කම්
<ul style="list-style-type: none"> ▪ මහජනයා සතු ව්‍යවහාර මුදල් C_p ▪ වාණිජ බැංකු සතු ව්‍යවහාර මුදල් C_{CB} ▪ වාණිජ බැංකු සතු මහ බැංකුවේ ඇති තැන්පතු RR ▪ වෙනත් ආයතනවල තැන්පතු D_{OI} ▪ රජයේ තැන්පතු $D_{G_{CB}}$ ▪ විදේශ ණය $F_{B_{CB}}$ ▪ වෙනත් වගකීම් $O_{L_{CB}}$ 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ වාණිජ බැංකුවලට දුන් ණය A_{KB} ▪ රජයට දුන් ණය $C_{G_{CB}}$ ▪ විදේශ සංචිත $F_{A_{CB}}$ ▪ වෙනත් වත්කම් $O_{A_{CB}}$
මුළු වගකීම් $T_{L_{CB}}$	මුළු වත්කම් $T_{A_{CB}}$

උක්ත ශේෂ පත්‍රයට අනුව පදනම් මුදල් සැපයුමට අයත්වන මහ බැංකුවේ ප්‍රධාන වගකීම් අයිතම ලෙස,

1. මහජනයා සතු ව්‍යවහාර මුදල්
2. වාණිජ බැංකු සතු ව්‍යවහාර මුදල
3. මහ බැංකුවේ ඇති වාණිජ බැංකු සතු තැන්පතු
4. වෙනත් ආයතන සතුව මහ බැංකුවේ ඇති තැන්පතු දැක්විය හැක.

මහ බැංකු ශේෂ පත්‍රයට අනුව පදනම් මුදල් කෙරෙහි බලපාන එසේත් නැතිනම් එය තීරණය කරන සාධක පහත පරිදි දැක්විය හැක.

1. මහ බැංකුව සතු ශුද්ධ දේශීය වත්කම් (CGCB – DGCB)
මහ බැංකුව විසින් වාණිජ බැංකුවලට දෙනු ලබන අත්තිකාරම්
මහ බැංකුව විසින් රජයට සපයනු ලබන ශුද්ධ ණය
2. මහ බැංකුවේ ශුද්ධ විදේශ වත්කම් (DACB – FBCB)
මහ බැංකුවේ වෙනත් වත්කම්

උක්ත අයිතමවල ශුද්ධ වත්කම් වැඩි වන විට පදනම් මුදල් සැපයුම වැඩි වේ. එසේම ශුද්ධ වත්කම් අඩු වන විට පදනම් මුදල් සැපයුම අඩු වේ.

8.3.4 මුදල් ගුණකය

ආර්ථිකයක මුදල් සැපයුම සහ පදනම් මුදල් අතර සම්බන්ධය මුදල් ගුණකයෙන් හැඟවේ. පහත සමීකරණය මගින් එය දැක්විය හැක.

$M = KH$

M = මුදල් සැපයුම
 K = මුදල් ගුණකය
 H = පදනම් මුදල්

මුදල් ගුණකය පහත පරිදි ගණනය කළ හැකිය.

$k = \frac{M}{H}$

ශ්‍රී ලංකාවේ මුදල් සැපයුම ආකාර කිහිපයකට ගණනය කරයි. එබැවින් මුදල් ගුණකය ද ආකාර කිහිපයකට ගණනය කළ හැකිය. ඒ අනුව $M_1, M_2, M_{2B}, M_4, M_5$ ආදී වශයෙන් මුදල් ගුණකය ගණනය කළ හැක.

නිදසුන්:

$$\text{මුදල් ගුණකය } M_1 = \frac{\text{පටු මුදල් සැපයුම } (M_1)}{\text{පදනම් මුදල්}}$$

8.4 වාණිජ බැංකුකරණය හා එහි ක්‍රියාකාරීත්වය

බලපත්‍රලාභී වාණිජ බැංකු සහ බලපත්‍රලාභී විශේෂිත බැංකුවලින් සමන්විත ශ්‍රී ලංකාවේ බැංකු අංශය මූල්‍ය පද්ධතියේ ප්‍රධානතම අංශය වන අතර එය මූල්‍ය පද්ධතියේ සමස්ත වත්කම්වලින් වැඩි ම ප්‍රමාණයකට හිමිකම් කියනු ලබන අංශයද වීම සුවිශේෂී කරුණකි. මූල්‍ය වෙළඳපොළ හුවමාරු වත්කම්වල අවදානම් මුහුණුවර, පරිණාමනය කරමින් සමස්ත

ආර්ථිකයට ම ප්‍රමාණවත් ආකාරයෙන් ද්‍රවශීලතාව සැපයීමේ කාර්යයෙහි අඛණ්ඩව නිරතවී සිටින බැංකු අංශය, ශ්‍රී ලංකාවේ මූල්‍ය පද්ධතිය තුළ ඉතා වැදගත් භූමිකාවක් ඉටු කරනු ලබයි. මූල්‍ය ගනුදෙනු ක්‍රියාවේ යෙදවීමට සෑම අයෙකුට ම පහසුකම් සලසමින් ගෙවීම් සේවා සැපයීම සම්බන්ධයෙන් ද බැංකු නිරත ව සිටී.

තවද, වත්කම් සහ වගකීම්වල පරිනතියේ අසමතුලිතතාවන් කළමනාකරණය කිරීම සහ ඒවායේ අන්තර් සම්බන්ධතාවය හේතුවෙන් පද්ධතියට සම්බන්ධ අවදානම් තත්ත්ව බැංකුවලට නිර්මාණය කිරීමට පවතින හැකියාව හේතුවෙන්, බැංකු පද්ධතියේ ශක්තිමත්භාවය ආර්ථිකයක පැවැත්ම සඳහා ඉතා වැදගත් කොට සැලකිය හැකිය. රාජ්‍යයක මූල්‍ය පද්ධතිය කෙරෙහි විශ්වාසය පවත්වා ගෙනයෑම සඳහා මෙලෙස බැංකු පද්ධතිය බෙහෙවින් දායක වන හෙයින් අනෙකුත් සියළුම මූල්‍ය සහ මූල්‍ය නො වන ඒකකවල සහ සමස්තයක් වශයෙන් ආර්ථිකයේ ම ක්‍රියාකාරකම්වල මනාව පවත්වාගෙන යාම සඳහා මනා පිටු බලයක් සැපයීම හේතුවෙන් ආර්ථිකයක බැංකු අංශය වඩාත් සුවිශේෂී අගයක් වශයෙන් පෙන්වාදීමේ හැකියාව පවතී.

8.4.1 වාණිජ බැංකු යනු?

වාණිජ බැංකුවක් වශයෙන් හඳුන්වනුයේ මූලික වශයෙන් ලාභ ඉපයීමේ පරමාර්ථය සහිතව මූල්‍ය අතරමැදිකරණ කාර්යයේ නිරතව සිටින්නා වූ සංවිධිත ආකාරයේ ලාභ අපේක්ෂිත කොටස් සමාගම් ක්‍රමයකි.

හුදෙක් වාණිජ බැංකුවක් ඉතුරුම්, ස්ථාවර, ජංගම තැන්පතු යන ඕනෑම තැන්පතු වර්ගයක් භාරගනු ලැබුවද, විශේෂයෙන්ම වාණිජ බැංකුවක් පිළිබඳ නිර්වචනය සපයනු ලබන්නේ ජංගම ගිණුම් කටයුතු හා ඒ සම්බන්ධ මෙහෙයුම් වෙනස්කම් හා හැසිරීමේ විවිධත්වයන් උපයෝගී කොට ගනිමිනි. මේ අනුව, "වෙක්පතකින් හෝ විධානයකින් හෝ අන්‍ය ආකාරයකින් හෝ ඉල්ලු විටෙක ආපසු ගෙවීමේ පොරොන්දුවට යටත්ව මහජනයා සතුව පවතින මුදල් තැන්පතු භාරගැනීම සිය ප්‍රධාන කාර්යය කර ගනිමින් මූල්‍ය අතරමැදි කරන කාර්යයේ නිරත වන්නාවූ මූල්‍ය ආයතන විශේෂයක් වාණිජ බැංකු වශයෙන් හඳුන්වාදිය හැකිය. ඒ අනුව වෙනත් මූල්‍ය ආයතන හා වෙනත් බැංකු සහ වාණිජ බැංකු අතර ප්‍රධානතම වෙනස්කම වශයෙන් සැලකිය හැක්කේ වාණිජ බැංකු පොළී රහිත ජංගම ගිණුම් පවත්වා ගනිමින් වෙක්පත් භාවිතයෙන් ගනුදෙනු කටයුතු සිදුකිරීමේ කාර්යයෙහි නිරත වීමයි.

ඊට අමතරව ආර්ථිකයක මූල්‍ය පද්ධතිය තුළ පවතින්නා වූ මූල්‍ය අතර මැදිකරනයෙහි නිරත වන්නා වූ ආයතන අතුරෙන් තවදුරටත් වැදගත්ම සහ ප්‍රමුඛතම මූල්‍ය ආයතන ලෙස වාණිජ බැංකු හැදින්විය හැක අතර, ඊට හේතුව වශයෙන් බොහොමයක් පැරණිතම මූල්‍ය සහ රටේ මූල්‍ය ආයතන අතරින් ආර්ථිකයක් තුළ මූල්‍ය වත්කම්වලින් ඉහලතම ප්‍රතිශතයක් හිමිකර ගෙන සිටින ආයතන බවට වාණිජ බැංකු පත්ව පැවතීමයි. මීට අමතරව පොදු ජනතාව හා ව්‍යාපාරික ප්‍රජාව සමඟ වැඩි වශයෙන් සමීපව කටයුතු කරන වාණිජ බැංකු වෙළෙඳ හා වාණිජ කටයුතු සම්බන්ධයෙන් මෙන්ම මුදල් ආර්ථිකයේද ජීව රුධිරය බවට පත්ව තිබීමද මෙහිලා සුවිශේෂී කරුණක් වශයෙන් පෙන්වාදීමේ හැකියාව පවතී.

පොදුවේ සැලකීමේදී වාණිජ බැංකුවක ප්‍රාථමික කටයුත්ත වශයෙන් අතිරික්ත මූලාශ්‍රයන්ගෙන් මුදල් ණයට ගැනීම හා හිඟ මූලාශ්‍රයන්ට මුදල් ණයට දීම හෙවත් මූල්‍ය අතර මැදිකරණ ක්‍රියාවලිය වශයෙන් පෙන්වා දිය හැකිය. මේ අනුව වාණිජ බැංකුවක් යනු මුදල් හා ණය පිළිබඳ ගනුදෙනු කරන වෙළෙන්දෙකු වශයෙන්ද හඳුන්වා දීමේ හැකියාව පවතී. කෙසේ වෙතත් දීර්ඝ කාලයක් පුරා මෙම මූලික කාර්යයන්ට අදාලවන සෙසු කටයුතු වර්ධනය වීමෙනුත්, විශේෂීකරණය වීමෙනුත් අද වන විට වාණිජ බැංකු ක්ෂේත්‍රය විවිධ සේවා සපයන මූල්‍ය ක්ෂේත්‍රයේ ප්‍රමුඛතම ආයතනයන් බවට පත්ව තිබේ.

මීට අමතරව වාණිජ බැංකු සතු තවත් සුවිශේෂී ලක්ෂණයක් වන්නේ ආර්ථිකයක මුදල් මැවීමේ ක්‍රියාවලියට හා විදේශ විනිමය ගනුදෙනු සඳහා වාණිජ බැංකු සක්‍රීයව සම්බන්ධ වීමයි. ඒ අනුව, "වාණිජ බැංකුවක් යන්න ඉල්ලුම් තැන්පතු හෙවත් ජංගම ගිණුම් පවත්වා ගෙන යමින් මදල් මැවීමට හැකියාව ඇති, විදේශ විනිමය ගනුදෙනුවල යෙදෙන මූල්‍යායතන විශේෂයකි." වශයෙන්ද අර්ථ දැක්විය හැකියාව පවතිනු ඇත.

8.4.2 වාණිජ බැංකුවල අරමුණු

වාණිජ බැංකුවල ප්‍රධාන අරමුණු කිහිපයක් යටතේ ක්‍රියාත්මක වන අතර ඒවා පහත ආකාරයෙන් පැහැදිලි කළ හැකිය.

1. ද්‍රවශීලතාව ආරක්ෂා කිරීම

වාණිජ බැංකු එදිනෙදා ගනුදෙනු සඳහා අවධානමකින් තොරව මුහුණ දීමේ හැකියාව මින් අදහස් වේ. ගනුදෙනුකරුවන් තුළ බැංකුව පිළිබඳ ඇති විශ්වාසය තහවුරු කිරීම උදෙසා තැන්පතු නැවත ඉල්ලු ඕනෑම විටෙක ආපසු ගෙවීමට ප්‍රමාණවත් මුදල් සංචිතයක් වාණිජ බැංකු විසින් පවත්වා ගෙන යා යුතුය. ඒ අනුව මේ සඳහා තම මධ්‍යම බැංකුවේ නියමයන් හා නීතිරෙගුලාසි වලට අදාළව ඕනෑම වාණිජ බැංකුවක් තම වත්කම් වලින් කොටසක් ද්‍රවශීල වත්කම් හෙවත් ව්‍යවස්ථාපිත සංචිතයක් වශයෙන් පවත්වා ගැනීම සිදු කරයි. ඒ අනුව ද්‍රවශීලතාව වාණිජ බැංකුවක පැවැත්ම තීරණය කරනු ලබන ප්‍රධානම සාධකයක් වශයෙන් පෙන්වාදීමේ හැකියාව පවතී.

2. ලාභදායීත්වය වර්ධනය.

වාණිජ බැංකු විසින් ආයෝජනයන් සඳහා ප්‍රමාණවත් ඉපයුමක් ලැබීමට ඇති හැකියාව පවත්වා ගැනීම හෙවත් ස්චාර්ථ වේතනාව මත ලාභ ඉපයීම පවත්වාගැනීම මින් අදහස් කෙරේ. තම වත්කම් සඳහා ආයෝජනය කරන ලද කොටස්කරුවන්ට ප්‍රමාණවත් ගෙවීමක් සිදු කිරීමටත්, අනාගත ආර්ථික වර්ධනයටත්, වෙළෙඳපොළ තරඟකාරීත්වයට සාර්ථකව මුහුණ දීමත්, ප්‍රමාණවත් ලාභයක් ඉපැයීමේ අරමුණ සාක්ෂාත් කරමින් වාණිජ බැංකු සිය වත්කම් වලින් කොටසක් ද්‍රවශීල නොවන වත්කම් ලෙස තබා ගැනීම හෙවත් ඉපයුම් මූලාශ්‍ර වෙත යෙදවීම සිදු කරනු ලබයි.

එමෙන්ම වාණිජ බැංකු ලාභ උපයන ආයතන වශයෙන් කටයුතු කරනු ලැබුවත් මෙම ආයතන එදිනෙදා කටයුතු කරගෙන යාමේදී තැන්පතු මුදල් ඉල්ලු විට ආපසු ගෙවීමට ඇති හැකියාව පවත්වා ගැනීම අනිවාර්ය කටයුත්තකි. මේ නිසා බැංකු සිය වත්කම් වලින් කොටසක් ද්‍රවශීල වත්කම් ලෙස තබා තමන් සතුව පවත්වා ගැනීම සිදුකළත්, ඒවායේ ආදායම් ඉපැයීමේ හැකියාව අවම වේ. නමුත් ද්‍රවශීල නොවන අනෙකුත් වත්කම්වල ආදායම් ඉපැයීමේ ශක්තිය සාපේක්ෂව ඉහල වීම නිසාවෙන් ද්‍රවශීලතාවය හා ලාභදායීත්වය අතර ඇත්තේ එකිනෙකට ප්‍රතිවිරුද්ධ සම්බන්ධතාවයකි. එබැවින් වාණිජ බැංකු තම වත්කම් ව්‍යුහයන් සකස් කර ගැනීමේදී ලාභ ඉපැයීම හා ද්‍රවශීලතාව පවත්වා ගැනීම යන අරමුණු අතර ගැසුමක් ඇති නොවන පරිදි තුලනාත්මකව පවත්ගෙන යාම සඳහා සෑම විටම උත්සාහ දැරීම සිදු කරනු ලබයි.

8.4.3 මූල්‍ය අතරමැදිකරණය

වාණිජ බැංකු මූල්‍ය පද්ධතියක් තුළ කටයුතු කිරීමේදී සිදුකරනු ලබන මූලික කටයුතු අතරින් මූල්‍ය අතරමැදිකරණ ක්‍රියාවලිය ප්‍රධාන වේ. එනම් ආර්ථිකයේ අතිරික්ත ඉතුරුම් ඒකකයන්හි සිට හිඟ ඉතුරුම් ඒකක දක්වා අරමුදල් ප්‍රවාහ ගලායාම සඳහා පහසුකම් සැලසීම මූල්‍ය අතරමැදිකරණය වශයෙන් සරලව අර්ථ දැක්විය හැකිය. ඒ සඳහා වාණිජ බැංකුව විසින් මූල්‍ය අතිරික්තයක් සහිත පාර්ශවයන්ගෙන් තැන්පතු බාර ගැනීම හරහා අතිරික්ත මූල්‍ය වත්කම් රැස්කොට මූල්‍ය හිඟයන් සහිත පාර්ශවයන් හට ණය වශයෙන් අරමුදල් සැපයීම හරහා මුදල් අතරමැදිකරණයේ නිරත වනු ලබයි. එහිදී එකිනෙකක් ණය ගැනි

පාර්ශ්වයන්ගෙන් ණය සඳහා රැස් කර ගන්නා ලද පොළී ආදායම් වලින් කොටසක් තැන්පතු කරුවන්ට ගෙවීම් කොට ඉතිරි කොටස් බැංකුවේ ලාභාංශ හා අනෙකුත් වත්කම් සඳහා ආයෝජනය කිරීම සිදු කරනු ලබයි.

ඒ අනුව වාණිජ බැංකුවක් විසින් කිහිප ආකාරයක තැන්පතු භාර ගැනීම සිදු කරනු ලබයි. එම තැම්පතු ඉල්ලුම් තැන්පතු, ඉතුරුම් තැම්පතු ආදී වශයෙන් කිහිප ආකාරයකින් පෙන්වා දිය හැකිය.

- **ඉල්ලුම් තැන්පතු**
ඉල්ලුම් තැන්පතු ප්‍රධාන වශයෙන් භාවිතා කිරීම සිදු කරනුයේ ගනුදෙනු කටයුතු ආරක්ෂා කිරීම සඳහායි. මෙහි ගිණුම්වල පවතින මුදල් ඉල්ලු සැණින් නැවත ලබා ගැනීමේ හැකියාව පවතී. එසේවුවත් ඉල්ලුම් තැන්පතු සඳහා පොළියක් උපයන්නේ නැති වීම විශේෂත්වයකි. එහෙත් ඉල්ලුම් තැන්පතුකරුවන්ට මුදල් ආපසු ලබා ගැනීමේ දී සහ ගෙවීම් කටයුතු සිදු කිරීමේ දී පහසුකම් සැලසීම සඳහා විවිධ මූල්‍ය ගැනුම් මාධ්‍යන් වන චෙක්පත්, ස්ථාවර නියෝග, ස්වයංක්‍රීය ටෙලර් යන්ත්‍ර කාඩ්පත් සහ ණය කාඩ්පත් වැනි සේවා කිහිපයක්ම වාණිජ බැංකු විසින් සපයයි.
- **ඉතුරුම් තැන්පතු**
ඉතුරුම් තැන්පතු හිමිකරුවන් විසින් තම තැම්පතු සඳහා පොළියක් උපයනු ලබන අතර. එය ගණනය කරනු ලබන්නේ දිනපතා, සතිපතා, මාසපතා හෝ වාර්ෂික ක්‍රමවේදයන්ට යටත්වය. තැම්පත් කරුවන්ට ඕනෑම අවස්ථාවක දී ඉතුරුම් ගිණුම්වලින් මුදල් ලබා ගත හැකිවන අතර ඉතුරුම් තැන්පතුකරුවන්ට ගනුදෙනුවල විස්තර ඇතුළත් පාස් පොත් හෝ ප්‍රකාශන මූල්‍ය ආයතන විසින් නිකුත් කරනු ලබයි. එසේම ලෙසම ස්වයංක්‍රීය ටෙලර් යන්ත්‍ර සහ ණය කාඩ්පත් වැනි සේවා ද සපයනු ලබයි.
- **ස්ථාවර හෝ කාලීන තැන්පතු**
ස්ථාවර හෝ කාලීන තැන්පතු යනු යම්කිසි නිශ්චිත කාලපරිච්ඡේදයක් සඳහා මූල්‍ය ආයතනවල තබා ඇති මූල්‍ය වත්කම් වර්ගයකි. ස්ථාවර හෝ කාලීන තැන්පතු සඳහා ඉතුරුම් තැන්පතුවලට වඩා වැඩි පොළී අනුපාතිකයක් මේ සඳහා ගෙවනු ලබයි. මෙම තැම්පතු කෙටි, මධ්‍යම හෝ දිගු කාලීන විය හැක. කල් පිරෙන දිනයට පෙර දිනයක දී මුදල් ආපසු ලබා ගත හැක්කේ කලින් දැනුම් දීමක් මගින් පමණක් වන අතර මෙහි දී දඩයක් පැනවීමේ හැකියාව ඇත. ඊට අමතරව ඇපයක් ලෙස තැන්පතු ව භාවිත කර මූල්‍ය ආයතනවලින් ණය ලබාගැනීමට පහසුකමක් ද ස්ථාවර/කාලීන තැන්පත්කරුවන්ට පවතී.

8.4.4 ණය සම්පාදන ක්‍රියාවලිය

වාණිජ බැංකු ණය සම්පාදන ක්‍රියාවලිය තුළ දී බැංකුවක පවතින අතිරික්ත තැන්පතු අරමුදල් වලින් ණය ලබා ගැනීමට අපේක්ෂා කරන ඒකකයන්ට ණය සම්පාදනය කරනු ලැබේ. ණයක් යනු එකඟ වූ පොළී අනුපාතිකයකට එකඟ වූ දිනවල දී වාරික ව හෝ එකවර නැවත ගෙවීමේ කොන්දේසිය මත ණය දෙන්නෙකු, සාමාන්‍යයෙන් මූල්‍ය ආයතනයක්, විසින් සපයනු ලබන නිශ්චිත මුදල් ප්‍රමාණයකි. බොහෝ අවස්ථාවල මූල්‍ය ආයතන ලබා දෙනු ලබන ණය සඳහා යම් ආකාරයක සුරැකුමක් ලබා ගනියි. බොහෝවිට ණයදීම සිදුකෙරෙන්නේ සුදුසු සුරැකුම් ඇප හෝ පුද්ගල ඇප මත වේ. මෙලෙස වාණිජ බැංකු විසින් සපයනු ලබන ණය වර්ගයන් අයකර ගැනීමේ කාලය අනුව ණය දෙවර්ගයක් ලෙස වර්ගීකරනය කල හැකිය.

1. කෙටි කාලීන ණය
  - අයිරා ණය
  - කෙටි කාලීන ණය යෝජන ක්‍රම

- අන්තර් බැංකු දෛනික රුපියල් ණය
- 2. දිගු කාලීන ණය
  - ප්‍රාග්ධන වත්කම් මිලදී ගැනීම්
  - ව්‍යාපාර ආරම්භ කිරීම්/ දියුණු කිරීම්
  - වාණිජ අවශ්‍යතා
  - කර්මාන්ත ආරම්භ කිරීම

8.4.5 සෙසු කාර්යයන්

වාණිජ බැංකු පවත්වාගෙන යන සෙසු කාර්යයන් ප්‍රධාන කොටස් දෙකකට බෙදිය හැකිය. එනම් නියෝජිත කටයුතු සහ පොදු උපයෝගීතා සේවාවන් ය.

වාණිජ බැංකු විසින් සිදුකරනු ලබන මූල්‍ය අතරමැදිකරණයට අමතරව ඉතා පුළුල් පරාසයක ආයෝජන සේවා සපයීම සිදු කරනු ලබන අතර මූලික වශයෙන් නියෝජිත සේවා සහ පොදු උපයෝගීතා සේවාවන් ඒ අතර මූලික වේ. ඒ අනුව තැම්පතු භාරගැනීම හා ණය ලබා දීමට අමතරව වාණිජ බැංකු විසින් ගනුදෙනු කරුවන්ගේ නමින් ලාභාංශ සහ ප්‍රාග්ධන ලාභ රැස්කිරීම, බැඳුම්කර කුපන් ගැනීම්-විකිණීම් සේවා, නව ව්‍යාපාර කොටස් අයදුම්පත් පිළිබඳ කටයුතු කිරීම යනාදී ආයෝජන සේවාවන්ද සපයනු ලබයි. ඊට අමතරව වාණිජ බැංකු විසින් සිය ගනුදෙනුකරුවන් වෙනුවෙන් චෙක්පත්, බිල්පත්, පොරොන්දු නෝට්ටු රැස්කිරීම සහ විවිධාකාර ගෙවීම්, භාරකාරත්වය ඉසිලීම, උපදේශන සේවා සැපයීමද සහ වෙනත් බැංකු හා මූල්‍ය ආයතන සඳහා ගනුදෙනුකරුවන් වෙනුවෙන් පෙනී සිටීම ද වාණිජ බැංකු සපයන නියෝජිත සේවා ගණයට අයත් නව සේවාවන් වශයෙන් පෙන්වාදිය හැකිය. මීට අමතරව වාණිජ බැංකු විසින් සපයනු ලබන සෙසු සේවාවන් යටතේ පොදු උපයෝගීතා සේවාවන් යටතේද වාණිජ බැංකු විසින් නිරතවන්නා වූ කාර්යයන් කිහිපයක් හඳුනා ගත හැකිවන අතර උකස් ණය සැපයීම හා ණය කාඩ්පත්, හර කාඩ්පත් යනාදිය නිකුත් කිරීම, බැංකු අණකර, ණයවර ලිපි හා සංචාරක චෙක්පත් නිකුත් කිරීම, විනිමය බිල්පත් භාර ගැනීම, සුරැකුම්පත්, ස්වර්ණාභරණ, ලියකියවිලි, ඔප්පු, අන්තිම කැමති පත්‍ර, යනාදී වටිනා ද්‍රව්‍ය හා ලියවිලි ආරක්ෂා කරදීම ආදී කටයුතු ඊට අයත් වේ. මීට අමතරව විදේශ විනිමය ගනුදෙනුවලට අදාළ පහසුකම් සැපයීම, විදේශ වෙළෙඳ කටයුතු වලදී අවශ්‍ය පහසුකම් සැපයීම, තොරතුරු සේවා සැපයීමද ඉතා වැදගත් උපයෝගීතා සේවාවන් වශයෙන් හඳුන්වාදිය හැකිය.

8.5 වාණිජ බැංකු ශේෂ පත්‍රය

වාණිජ බැංකුවක මූල්‍ය කටයුතු පිළිබඳ අවබෝධයක් ලබා ගැනීමට වාණිජ බැංකුවේ ශේෂ පත්‍රය පරීක්ෂා කළ යුතුය. වාණිජ බැංකු තනිව තම බැංකුවට අදාළ ශේෂ පත්‍රය පිළියෙල කරන අතර වාණිජ බැංකු පද්ධතියේම ශේෂ පත්‍ර සියල්ල එකට එකතු කිරීමෙන් ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුව සිය ප්‍රයෝජනය සඳහා ඒකාබද්ධ ශේෂ පත්‍රයක් පිළියෙල කරනු ලබයි. වාණිජ බැංකුවක ශේෂ පත්‍රය පිරික්සීමෙන් බැංකු ලාභදායීතාව රැකගැනීමට වාණිජ බැංකු ක්‍රියා කර ඇති ආකාරය, මුදල් සැපයුම, මුදල් මැවීමේ හැකියාව, ද්‍රවශීලතාව ආදී කරුණු රැසක් විශ්ලේෂණය කළ හැකිය. එනම් බැංකුවේ මූල්‍ය තත්වය වඩා හොඳින් ශේෂ පත්‍ර විශ්ලේෂණය හරහා අවබෝධ කර ගත හැකිය. වාණිජ බැංකු ශේෂ පත්‍රය වත්කම් සහ වගකීම් ව්‍යුහයකින් සමන්විත වන අතර ශේෂ පත්‍රයෙහි ප්‍රධානතම අයිතම ද්විත්වයකි. එනම් වත්කම් සහ වගකීම් යන ද්විත්වයයි.

ඒ අනුව වාණිජ බැංකුවක් මූලික වශයෙන් කොටස් හිමියන්, තැන්පත්කරුවන්, සහ වෙනත් අරමුදල් සපයන්නන් ඇසුරින් අරමුදල් සම්පාදනය කර ගැනීමේදී, මෙම අරමුදල් සම්පාදන ප්‍රභව සියල්ල අදාළ වාණිජ බැංකුවේ වගකීම් යටතට අයත්වේ. එහිදී එකී වගකීම් තුළින් බැංකුව ණය සැපයීම, සුරැකුම්පත් හා සංචිත රැස්කිරීම මෙන්ම විවිධ වත්කම් අත්කර ගැනීමද සිදුකරනු ලබයි. වාණිජ බැංකුවක් සතු වගකීම් හෙවත් බැරකම් ලෙස හඳුන්වනු ලබයි. වගකීම්

යන්නෙන් වානිජ බැංකුවක ගනුදෙනුකරුවන්ට බැංකුව වෙතින් අයවිය යුතු දේ හෙවත් බැංකුව විසින් සිය ගනුදෙනුකරුවන්ට ගෙවීමට-පියවීමට ඇති දේ පිළිබඳ පැහැදිලි කරනු ලබයි. බැංකුවක සමස්ත වගකීම් යටතට අයත් දිගු හා කෙටිකාලීන ණය, අයිරා වැනි වගකීම් සහ කොටස් ප්‍රාග්ධනය, සංචිත වැනි හිමිකම් වගකීම් වන්නේ කෙදිනක හෝ කුමන අවස්ථාවක හෝ ඒවා හිමිකරුවන්ට හෝ බාහිර පාර්ශවයන්ට ගෙවීමට සිදුවන බැවිනි. වාණිජ බැංකුවේ වගකීම් ව්‍යුහය මගින් වාණිජ බැංකුවේ අරමුදල් ප්‍රභවයන් පෙන්නුම් කරනු ලබන අතර වාණිජ බැංකුවේ වගකීම් ව්‍යුහයෙහි ප්‍රධාන අයිතම පහත පරිදි දැක්විය හැකිය. ඉල්ලුම් තැන්පතු, ඉතුරුම් හා කාලීන තැන්පතු ,වෙනත් ණය ගැනීම්, හිමිකරුවනගේ ප්‍රාග්ධනය ආදිය වේ.

වෙනත් ව්‍යාපාර ආයතන සමඟ සසඳන විට වාණිජ බැංකුවක වැදගත්ම ලක්ෂණය වනුයේ ප්‍රාග්ධන වත්කම් වලට සාපේක්ෂව ණය වගකීම් ඉතාම ඉහළ වීම වන අතර ඇතැම් අවස්ථා වලදී බොහෝවිට එම අගය 90% ද ඉක්මවා පැවතිය හැකිය.

වාණිජ බැංකු වත්කම් පිළිබඳ හැඳින්වීමේදී, වත්කම් ලෙස හැඳින්වෙන්නේ මුදල්, ගොඩනැගිලි, කාර්යාල උපකරණ හා යන්ත්‍ර-කර්මාන්තශාලා යනාදී ව්‍යාපාර ආයතනයක් සතු ඕනෑම දේපලක් හෝ වටිනාකමක් වන අතර වාණිජ බැංකුවේ වත්කම් ව්‍යුහය ඉහළ ද්‍රවශීලතා වත්කමේ සිට පහළ ද්‍රවශීලතා වත්කම දක්වා පෙළ ගස්වන ලද අයිතමයන්ගෙන් සමන්විත වන අතර වාණිජ බැංකු වත්කම් මගින් අරමුදල් භාවිතය දැක්වේ. ඒ අනුව වානිජ බැංකුවක් සතු වත්කම් පහත ආකාරයෙන් පෙළ ගැස්විය හැකිය.

1. මුදල් අයිතම
  - ඇතැම් මුදල්
  - මහ බැංකුවේ ඇති මුදල් ශේෂ(සංචිත)
  - දේශීය බැංකුවලින් අයවිය යුතු මුදල්
  - එකතු වෙමින් පවතින මුදල් ශේෂ
  - ඇතැම් සහ පිටරට බැංකුවලින් අයවිය යුතු විදේශීය මුදල් ශේෂ
2. ආයෝජන සුරැකුම්පත්
  - රජයේ සුරැකුම්පත්
  - අනෙකුත් සුරැකුම්පත්
  - අනෙකුත් ආයෝජන
3. ණය
  - මිලට ගත් හා වට්ටම් කළ බිල්පත්
  - ණය අයිරා
  - ණය මුදල්
- 4.ස්ථාවර හා අනෙකුත් වත්කම්

ශ්‍රී ලංකාවේ මූල්‍ය පද්ධතිය තුළ සක්‍රීයව ක්‍රියාත්මක වන්නා වූ බැංකුවක් වශයෙන්, වාණිජ බැංකුවක් ආරම්භ කිරීමට සපුරාලිය යුතු මූලික අවශ්‍යතා කිහිපයක් මූලික වශයෙන් හඳුනා ගත හැකිය. ඒ අනුව මහබැංකුවේ මුදල් මණ්ඩලයෙන් බලපත්‍රයක් ලබාගත යුතු වීම. 1988 අංක 30 දරන බැංකු පනත අනුව, සමාගම් පනත යටතේ සී/ස පොදු සමාගමක් ලෙස හෝ පාර්ලිමේන්තු පනතක් යටතේ පිහිටුවන ආයතනයක් වීම, ගෙවා නිමි ප්‍රාග්ධනය රුපියල් මිලියන 20000 කට නොඅඩු වීම, විදේශ සමාගමක් නම් ශ්‍රී ලංකාවේ සමාගම් පනත යටතේ නැවත ලියාපදිංචි කළ යුතු වීම, ලියාපදිංචි ලියවිලිවල සමාගමේ මූලික පරමාර්ථය ලෙස බැංකු ව්‍යාපාරයක් පවත්වාගෙන යාම සඳහන් වීම ආදී වශයෙන් වානිජ බැංකුවක් ස්ථාපනය

කිරීම සඳහා සුදුසුකම් සහ කොන්දේසි සපුරා තිබීම අත්‍යාවශ්‍ය කරුණු කොට සලකනු ලබයි.

ආශ්‍රිත ග්‍රන්ථ

- ජාතික අධ්‍යාපන ආයතනය. (2017). ආර්ථික විද්‍යාව-ගුරු මාර්ගෝපදේශය
International Monetary Funds. (2022). The money Revolution. 50(3).
Liyanagamage, C. (2021). “Examining the competitiveness of banking sector in Sri Lanka. International Journal of Research in Business and Social Science, 10(3), pp. 320–27.
Sriman, S. (1999). Survey of Literature on Demand for Money: Theoretical and Empirical Work with Special Reference to Error-Correction Models, IMF Working Paper.

